

Slovák, Václav

Sborník z brněnské rusistické konference (2015)

Opera Slavica. 2017, vol. 27, iss. 2, pp. 66-69

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136628>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

směry v té době aktuálními, vztahem ke kategorii krásy. V dnešní době, která se řečeno terminologií V. Solovjeva přiklání spíše k „Dolnímu“, je povznášející, že vznikla kniha o básnících, kteří svým dílem sloužili povznesení člověka, jeho přiblížení se k „Hornímu“ i bohatstvím a krásou jazykových prostředků.

Zdeňka Trösterová

Sborník z brněnské rusistické konference (2015)

Příspěvky k aktuálním otázkám jazykovědné rusistiky (4). Brno: Česká asociace slavistů, 2015. 180 stran. ISBN 978-80-906183-0-5.

Již čtvrtý svazek ediční řady Příspěvky k aktuálním otázkám jazykovědné rusistiky (ed. J. Gazda, vyd. Galium, Brno 2015, 180 s.) vzešel tentokrát z brněnské rusistické konference pořádané na podzim roku 2014 u příležitosti nedožitých 90. narozenin prof. PhDr. Jiřího Jiráčka, DrSc., a 70. narozenin doc. PhDr. Aleše Brandnera, CSc. Sborník sestává z 22 odborných statí českých, slovenských i ruských autorů, odborně zaměřených na současnou i historickou gramatiku, slovtvorbu i lexikologii, tedy oblasti zájmů obou jubilentů.

Sám jubilant **A. Brandner** přispěl do sborníku statí pojednávající o A. Ch. Vostokovi jako o zakladateli historickosrovnávací metody v ruské jazykovědě. A. Ch. Vostokova představuje jako významného ruského jazykovědce, jenž svými pracemi věnovanými etymologii, gramatice, fonetice a také pracemi obecně slavistickými a lexikografickými přispěl ke vzniku slavistiky jako vědního oboru v Rusku.

Historickou gramatikou se zabývají ve svých statích ruští lingvisté A. V. Kalistratova a S. A. Rylov. **A. V. Kalistratova** analyzuje na materiále textů administrativního stylu 12.–14. století funkční užití konstrukcí se slovesy *быть*, *иметь* s posesivním významem. Příspěvek **A. S. Rylova** je věnován modalitě jako historické syntaktické kategorii, kterou autor zkoumá na materiále textů 12.–14. století. V různých stylech těchto textů sleduje projevy objektivní i subjektivní modalit.

Otázkám současné ruské gramatiky jsou věnovány příspěvky J. Kesnera, Z. Nedomové, L. Plesníka, O. G. Ušakovové, S. Žaži a J. Galla. **J. Kesner** zkoumá problematiku definování činného a trpného slovesného rodu a poukazuje na různé přístupy lingvistů při zkoumání a popisu této kategorie. Současně upozorňuje na problémy při definování centra příslušné funkčně-sémantické kategorie i na vztah gramatické kategorie slovesného rodu a kategorie přechodnosti. Příspěvek **Z. Nedomové** je zaměřen na původ vzniku přejatých nesklonných substantiv v současné ruštině, která vznikla apelativizací antroponym a toponym v rámci tzv. historické (etymologické) metonymie.

Autorka si všímá současně gramatické polyfunkčnosti některých takto přejatých nesklonných substantiv, vyplývající z jejich potenciálu plnit navíc funkci nesklonných postpozitivních analytických adjektiv (např. označení pro tříčtvrteční kalhoty *капру – брюки капру*). Analytická adjektiva v ruštině jsou také předmětem odborného zájmu **L. Plesníka**, který v nich spatřuje jednu z aktuálních tendencí směřování současné ruštiny k analytismu. Analytická adjektiva, nesklonná vzhledem ke kategorii pádu a také neohebná v rámci kategorie čísla a rodu, mají podle autora v současné ruštině svou nezastupitelnou pozici, jsou prostředkem ekonomie jazyka a jsou považována za trend či módní záležitost. Problematikou vymezení predikativ (kategorie stavu) jako slovního druhu v ruském jazyce se ve svém příspěvku zabývá **O. G. Ušakovová**. Autorka se soustřeďuje zejména na predikativa zakončená na -o (např. *ясно, хорошо* atd.). Na základě analýzy nejen současných, ale také historických textů z 12.–16. století dospívá k závěru, že kategorie stavu jako zvláštní třída slov se ustanovila už ve staré ruštině. Zatímco však prvotně predikativa vznikala zejména od přídavných jmen jakostních, v současné ruštině můžeme pozorovat vznik predikativ i od přídavných jmen vztahových (např., *снежно, росисто, звездно*). Problematiku užívání slov *ли, -ли* v češtině a ruštině zkoumá ve svém příspěvku **S. Žaža**. Upozorňuje na časté chyby vyskytující se u Čechů hovořících rusky vlivem negativní mezijazykové interference. Shodně v obou jazycích se obě slova používají pouze v nepřímých otázkách (*Она спрашивала меня, поеду ли я летом в Австрию. – Ptala se mě, pojedou-li v létě do Rakouska.*). V ruštině se na rozdíl od češtiny částice *ли* používá také v samostatných otázkách: *Далеко ли до вокзала? – Je to daleko na nádraží?* Ve vedlejších větách podmínkových je v ruštině možná pouze spojka *если*, zatímco v češtině *jestliže* i *-li*: *Если я поеду в Австрию, мы там встретимся. – Pojedou-li do Rakouska, setkáme se tam.* **J. Gallo** zkoumá vyjadřování kategorie neurčitosti v ruštině a slovenštině. Uvádí, že se neurčitost v tradičním chápání nepovažuje za kategorii gramatickou, ale spíše za funkčně-sémantickou, jelikož se projevuje prakticky ve všech rovinách jazykové struktury. Autor popisuje a srovnává (v rusko-slovenském srovnávacím plánu) lexikální, lexikálně-sémantický, syntaktický, kontextově-syntaktický a další způsoby vyjadřování neurčitosti v uvedených jazycích.

Nejpočetnější skupinu ve sborníku tvoří příspěvky, v nichž se autoři vyjadřují k rozmanitým problémům z oblasti lexikologie, zahrnující také oblast slovtvorby a frazeologie. **O. L. Bergerová** se věnuje otázce definování termínu zejména v české lingvistické tradici. Autorka zmiňuje řadu vlastností, kterými by měl každý termín disponovat, např. jednoznačnost, přesnost, stálost, schopnost vytvářet derivací nové termíny, neutrálnost (termín nesmí být expresivní), internacionalita, ústrojnost či úklonnost. Zároveň však dodává, že se v praxi setkáváme s celou řadou termínů, které zdaleka nespĺňují všechna kritéria. Článek **I. Janyškové** pojednává o několika českých slovech a jejich paralelách ve spisovné ruštině i v nářečích. Autorka zkoumá

z etymologického hlediska tyto paralely: české dial. *šutka* (koza bez rohů) a ruské *шутка* (žert, šprým, vtip, legrace), české *slanina* (prosolené, obyčejně uzené hřbetní vepřové sádlo) a ruské dial. *сланина* (podestýlka, stelivo), české *čurání* (močení) a ruské *чуранье* (zvolání *чур!*), české *celovat* a ruské *целовать* (oboje ve významu líbat). **I. Kalita** zkoumá užívání derivátů od slova *брат* ve slangu. Autorka vysvětluje termín *slang*, zkoumá zdroje afixálních a subkulturních transformací slova *брат* a analyzuje výskyt slangového derivátu *братва* v Národním korpusu ruského jazyka. **S. Špačková** se zabývá způsobem přejímání cizích vlastních jmen v ruských textech 19.–21. století. Autorka srovnává různé metody převodu neruských proprií a objasňuje, proč v některých obdobích byla vlastní jména překládána, zatímco v jiných byla převážně transkribována nebo transliterována, příp. ponechávána v původní grafické podobě (latince). Pozornost je věnována také pozici latinky v současných ruských textech a nejnovější snaze o její vykořenění. Nové tendence pojmenovávání barev v ruském jazyce popisuje **J. Svobodová**. Bohatý jazykový materiál je čerpán z aktuálních průmyslových či reklamních katalogů. Autorka analyzuje pojmenování barev z hlediska motivace těchto pojmenování a jejich struktury. Přejímky z cizích jazyků a jejich slovtvorný potenciál zkoumá **B. Rudincová**. Uvádí příčiny pronikání cizojazyčných slov do současné ruštiny a nejčastější sufixy, pomocí nichž se od těchto přejímek odvozují nová slova. Oblasti slovtvorby je věnován také článek **M. Vágnerové**, v němž jsou detailně popsány způsoby tvoření ruských přídavných jmen s prefixem *без-/без-* a jejich klasifikace podle významu. **K. Kedron** sleduje frazeologii z genderového hlediska. Autorka si všímá rodové asymetrie v jazyce související s bezpříznakovostí mužského rodu, jejímž projevem je to, že slova rodu mužského mohou označovat osoby obou pohlaví – a to i ve frazeologizmech (např. *dělat ze sebe blázna*), zatímco slova ženského rodu označují (nejen ve frazeologizmech) pouze osoby ženského pohlaví (např. *být hloupá jako husa*).

Ve sborníku nechybí ani příspěvky týkající se pomezí lingvistických disciplín (kognitivní lingvistiky, pragmalingvistiky či translologie) a také literární vědy. **L. E. Adasova** se zabývá kognitivními výzkumy v lingvistické sovětologii (vědecký směr zabývající se SSSR a vším, co je s ním spojeno), uvádí také její předmět, metodologii a důležité mezníky v jejím rozvoji. **N. Naumová** analyzuje lexém *šikana* a jeho ekvivalenty v ruštině z hlediska kognitivní lingvistiky a jazykového obrazu světa Čechů a Rusů, všímá si shod a rozdílů v používání tohoto lexému v obou jazycích. Problematiku překladu technického textu z ruštiny do češtiny zkoumá **T. Juříčková**. Uvádí některé lingvo-pragmatické aspekty překladu tohoto typu textu, teoretické poznatky aplikuje na konkrétní jazykový materiál. Translatologické problematice je věnován také článek **D. Tellingera**, v němž se autor zabývá nepřeložitelností bezekvivalentního lexika. Na příkladu reálií (*балалайка*, *пельмени* a další) se uvádějí konkrétní překladatelské postupy, které je možné při překladu takových slov

použit. **S. Koryčánková** zaměřuje pozornost na poetické texty a zkoumá verbalizaci vizuálně-perceptivních obrazů v poetické tvorbě stříbrného věku.

Publikované statě se vyznačují pestrostí odborného i tematického zaměření, autoři v nich prezentují různé způsoby lingvistického zkoumání. Sborník je určen nejen rusistům a slavistům, ale také studentům rusistiky, kteří chtějí hlouběji proniknout do studované problematiky. Díky své různorodosti nabízí sborník informace zajímavé pro každého badatele v oblasti jazykovědné rusistiky.

Václav Slovák

